

שלא יעבור, והיאך יוכלו לכוף בהכאה, דאפשר יחזור ויבטח קודם אור היום יהיה דעתו לשרפו, ואינו דומה למנוח עשה דהזמן עובר, על כן נ"ל דאין כופין בהאי גזוהא.

ב"ח כנסים

למעלה, גם רוב דיעות דלא תעשה חמור, אם כן ודאי מכן אוחז, ואינו דומה לרודף כמו שביארנו למעלה, אך כניחא לנפש אין חיבור כלל לחוס' פסחים כ"ט ע"ב ד"ה רב אשי, אם כן אין כופין, וגם רש"י [חולין קמ"א ע"א ד"ה קימת] פירש דעשה הוא מתיקון הלוא, אם כן נראה דאין כופין, כן נראה לענין דעוה"י.

אין מנוח, דהוי מנוח עשה שהזמן גרמא על מנוח שריפת חמור [כמוכר לעיל אוח ו' ד"ה והאחרונים], אם כן אפשר כופין אוחן שלא לעבור. אך גוף פטרה הר"י ז"ע, ונבאחי רק להזכיר ישמע חכם וכו'.

אחר כך כתיב כל הנ"ל בא לריי ספר גינת ורדים מהפמ"ג, ומלאחי שם בכלל כ"ג ענין חמור יש בו מעשה, והעיר נכמה דברים שכתבתי, והנלוזי. ולפענ"ד הדברים נדורים דאם פסלו לקרבן [אפילו] באיסור דרבנן, הוי ליה מעשה ולוקין, ולאו דוקא כנהלי גזוהא, אלא אפילו השליך אותו קודם שנעשה חמור, במקום שלא יוכל למנוח, ודוהי נוחר חל עליו, דזה הוי כמו נאנס והוחזר, אם כן עשה זה בחיוב, אף שחזר כן לא עשה מעשה, מ"מ כיון דהיה על ידי מעשה לקי, כמו שכתבנו לעיל [אות ח' ד"ה ומ"מ, וע"ע להלן ריש אוח י"ב].

כ"ח כנסים

[יא] וצ"ל כספר הנ"ל [ד"ה ורביה] מביא בשם רש"י חמור ד' ע"ב ד"ה ה"ג, דלמד גירסא שאני כהנים וכו' דכהנים כיון דרבי בהן הכמות מנוח יחירות לוקין אף בלאו הניחא לנפש, אף ד"ל דרש"י כתב כן דוקא בלאו שניחא מתקנתו ע"ש לענין אונס, אך מסתימא לשון רש"י נראה דככל ענין הכהנים לוקין, וכוונתו ראשונים לא כתבו דין זה ע"ש כספר הנ"ל.

כ"ט כנסים

[יב] וד"ה א"ס נאמר דנותר משכתה לה מעשה, אף אין לוקין מחמת הניחא לעשה, כמו שכתבנו למעלה [אות ח'], ואם נאמר דגבי נשים לא שייך העשה דשריפת חמור דהוי מנוח עשה שהזמן גרמא, אם כן נשים אם הוסיפו בנפשות לוקין, ועיין באחרונים פלפלו כזה ואין כאן מקומו, אך

כ"י כנסים

אם נאמר כן, הוי מוסק פתחו עבד וחזיו בן חורין דידוע דחייב בכל המנוח כבן חורין, אבל רק מלד החירות ולא מלד העבדות, א"כ חזיו עבד וחזיו בן חורין שהחזיר בקרבן נעשה, והנה העשה דשריפת חמור חל עליו מלד חזיו בן חורין, ונד עבדות הוא כמו אשה ופטור מנחת עשה שהזמן גרמא, א"כ נהי דהלא מעשה דעבד מלד חזיו בן חורין הוי ניחא לעשה, אבל באמת גם נד עבד עבר על הלאו, דנשים חייבות בלאו, ומלד עבדות העשה חזיו חל ולא הוי ניחא לעשה, אם כן אפשר לוקין, כמו מה שמחזיר מלד חלק הבן חורין ולא מלד חלק עבדות, אם עבר שונתין, דרך משל הקפה והשתחה, למסקנת הש"ס קידושין ל"ה ע"ב, היין עבדים כמו נשים דפטורים, ועיין פ"ג מעבדים ה"ב דהר"ם פסק דעבדים חייבים, והמטנה למלך חמה עליו, עכ"פ אם נאמר דפטורים, מ"מ בודאי אם הוא חזיו עבד וחזיו בן חורין דאסור, בודאי אם עבד לוקה, והוא הדיון בכל מקום דחייב מלד החירות, א"כ הכא נמי דחמור מלד העבדות, נחמתי לו חומרות דהי העבדות, א"כ כאן דחמירי נשים, דנשים לוקות על לאו זה וכן עבדים, הוא הדיון חזיו עבד וחזיו בן חורין, נהי דמלד בן חורין פטור, ומלד חזיו עבד נראה דחייב, דמלד עבדות אין ניחא לעשה, ונראה פשוט אף למטנה אחרונה [גיטין מ"א ע"א] דכופין את האדון והרי הוא כמשומר, ויבואר לקמן בחיבורי זה כמה פעמים, מ"מ דוקא להחמיר, אבל להקל עליו, אם יש נד עבדות חומרא כמו כאן, לומר דהוי כבן חורין להקל עליו זה ודאי חזיו, והסברא מכרעת כזה שהוא קליף, על כן נ"ל כמו שכתבנו.

כ"כ כנסים

אחרונים לשיטת ראב"ד [פ"ג משופר ה"ב] שכתבתי לעיל [מנוח ח' אות ד'] דהוא חזיו אשי וחזיו אשה, ג"כ הדיון דלוקין, דעל חזיו אשה לא ניחא, דלוי חייב בשריפת חמור.

כ"ד כנסים

[יג] צ"ל כנסים כמתיים בפתיחה, פלפלו א"י מנוח חמור מלא מעשה או לא מעשה חמור, והביא דעת רמב"ן דמנוח עשה כיון דכופין אותו עד שחלא נפשו אם כן מנוח עשה חמור, ולפי מה שכתבנו למעלה [אות ח'] אין ראיה, דקודם העבירה ודאי גם בלא מעשה מכן אוחז, כמו שכתבנו

כ"ה כנסים

לג) עיין למעלה סוף אות ה'.
לד) חמור, דהא בשם פסחים פ"ח ע"א וחגיגה ב' ע"ב אמרין כן גם לקולא (מנחת סולת).
לז) המשנה לא הביא זה בשם הרמב"ן, וארובה ברמב"ן [שמות כ'] [ח] שהביא שם מבוואר להיפך רבלי' שלוקין אוחי חמור מעשה דאין עושין בו דין אלא שבמורדן מביין אותו עד שירקבל. אמנם ראיה זו כתב במגילת אסתר שורש רביעי, ועיין ביר מלאכי אות חקט"ו שדחאה (מנחת סולת).
א) וכ"ה להדיא במהרי"ק סוסי" קע"ד (קצ"ה) דמקיים המצוה דחשיכוהו בשב ואל עיין לעיל מצוה א' אות ח'.

מצוה ט

מצות השבת חמץ

(א) להסיר כל לחם חמץ ממשכנותינו ביום ארבעה עשר בניסן, שנאמר [שמות י"ב ט"ז] אך ביום הראשון תשביתו שאור מבתיכם, ופירושי ראשון, קודם לפסח.

ט. ז. בא עשה ד'. דב"ס עשין ק"ו. הלכות חמץ ומצה פ"ב סו"מ עשין ל"ט. סו"מ צ"ד וצ"ח. טור אר"ח תל"א. א. בקעת כ"י ובד"מ ס"י. פ"ג פסחים ה' ע"א, רב נחמן בר יצחק אמר ראשון דמעיקרא משמע דאמר קרא [איוב ט"ו ז'] הראשון אדם תולד.

מצוה ט, השבת חמץ

(א) להסיר כל חמץ וכו'. מבוואר נר"מ פ"ב מחמץ ומלה.

והנה נענינים אלו הארזים הראשונים והאחרונים וכמעט לא הניחו מקום להתגדר, ולהאריך בפירושי המעשה לרין קונטרס מיוחד ואין זה כוונת החיבור, ואכחזב קלת נקלור דיני המנוח.

והנה נ"ל להאזנה יש ספק אם המנוח עשה היא שיהא החמץ מושבת, ואם יש לו חמץ חוץ מה שעובר על לא תעשה דבל יראה וכל ימנא עובר עוד על העשה, ואם אין לו חמץ

אין עובר בלאו וגם המנוח עשה מקיים בשב ואל תעשה, כמו בשבת ויום טוב איכא עשה דשבתון בעשיית מלאכה ואם עבר ועשה מלאכה עובר בעשה ולא תעשה, ואם לא עשה מלאכה חוץ מה שלא עבר על הלאו קיים גם כן מנוח עשה דשבתון, והכי נמי עיקר המנוח כאן שלא יהיה החמץ נרשמו והוא מושבת מרשמו, כמו המנוח עשה דשבתון, דלא הוי כמו לכו לא הבא מכלל עבר דלוי מקיים המנוח באם אינו עובר, רק בעובר על הלאו הבא מכלל עשה עובר על העשה, אבל אינו מקיים המנוח, ונאחזק בשבט אינו כן, דהמורה כתבה בלשון עשה המחוייבת על כן מקיים העשה, ועל כן נחשב מנוח עשה דשבת ויום טוב למנוח כפני עומה, לא כן לאו הבא מכלל עשה, עיין ספר המנוח להר"ם והרמב"ן [שורש הששין וחזין], אם כן הכא נמי אם היה לו חמץ עובר על עשה ולא תעשה, ואם אין לו חמץ מקיים גם כן המנוח דשבתיו אף דהיא שב ואל תעשה. ולפי זה אין צריך לדקדק שיהא לו חמץ קודם פסח ויעברו, כמו מנוח צ"ח מלוא על כל איש ישראל ללבוש ד' כנפות כדי לקיים המנוח נקום ועשה, אבל כאן ממילא נפקימה המנוח ואין צריך לחזר כלל אחר חמץ, וגם נפק"מ אם אחד רוצה לעבר מהלך נכסא ואל אחר ונאטפו ממנו וביעורו, דמבוואר בחו"מ ס"י שפ"ב ס"א דמועג לחבירו לעשות מזה כגון שחטף ממנו מנוח כיוסי צריך לשלם לו, אבל כאן כיון דאין מזה כלל עליו נקום ועשה אלא ממילא נפקימה המנוח, אם כן לא חטף ממנו כלל כי בכל ענין שמושב מן העולם מקיים בעל החמץ מנוח עשה, דהוי בכל הענין כמו עשה דשבת ויום טוב.

אך דילמא דמנוח עליו נקום ועשה דשבת החמץ, ואם אין לו חמץ לא קיים העשה, כמו מי שאין לו ד' כנפות נהי דלוי עובר מכל מקום לא קיים המנוח, הכי נמי גם כאן, וכמו החס דמנוח עליו לקנות עליה כדי לקיים מנוח השם יתברך, הכא נמי מנוח לחזר שיהיה לו חמץ קודם פסח ויעברו אותו צ"ד כדי לקיים מנוח עשה נקום ועשה, ולפי זה אם חטף אחר המנוח מידו חייב בענש כמו שפסק בחו"מ ס"פ. ועוד יש נפק"מ, אי אמרין דמנוח זו היא נקום ועשה, אם כן אם השבית חמץ נכסא על ידי שאכלו לא קיים המנוח, כי הוי מנוח הבאה בעבירה להסוכרים מזה הבאה בעבירה מן חמור לא יאל, ומבואר בחיבור זה כמה פעמים, אבל אי המנוח הוא בשב ואל תעשה, אם כן אפילו אכלו מכל מקום אינו נרשמו וקיים המנוח עשה כיון דאין לו חמץ, וגם אם המנוח נקום ועשה לא יאל אלא אם כן קיים המנוח בזמנו בלילות יום י"ד, כמו מילה דחמורא קבעה לזמנה ביום השמיני וקודם לכן לא קיים המנוח, הבא נמי קודם מנוח אם השבית לא קיים המנוח, אבל אם המנוח בשב ואל תעשה, אם כן העיקר דלא יהיה לו חמץ וכשמגיע הזמן ואין לו חמץ קיים המנוח עשה.

ומדבריי הרכ המחר שכתב ניואל לדרך מוטלת עליו המנוח, נראה דהיא נכס ואל תעשה, דנקום ועשה אין מוטלת עליו המנוח קודם, ועיין ברא"ש שם [פסחים פ"א אות י']. וכן נראה ממה שכתב הרב המחבר דנשים חייבות במנוח זו, והניחא אם היא בשב ואל תעשה, ובמנוח עשה דשב ואל

תעשה, שאין עיקר המצוה אלא שלא יהא מצוי משכב ולמעלה, והסכיר בזה מה דהייב"א [הובא במדרכי פסחים אות תקל"ג ובאור ודוע ה' פסחים ס' רנ"ב ע"א] היה משה פרוס חמץ עד ר' שעות משום ברכה, ולא קאמר משום דחייבה מצוה בשעתה (מנחת סולת ועוד). אולם עיין גירסא אחרת במדרכי שם דהטעם דהשנה משום ביטור חמץ במוט, ועיין בבב"ר ישע.
ב) וכ"כ במקור חיים ס"י תל"א דיני בדיקה וביטול אות ב', ועיין בשו"ת דברי תיים ת"א אר"ח ס"י ט' מה שהשיג עליו (מנחת סולת).
ג) עיין לעיל מצוה א' אות ח'.

פ"ח תש"ב
אל תעשה

Handwritten notes in the right margin, including references to laws and commentaries.

הוא נמרה, דהוא סובר להילפתא הוא מן לא שחטט על חמץ [שמות ל"ד, כ"ה], וכן כמד הר"מ כאן, אם כן כיון דרנבא סובר דלא ליפנין מקרא דאבי, אפשר דהוא מטעם הנוכח לעיל דהמלות עשה היא כשב ואל מעשה, על כן לא מוכח מלימוד דאבי לפי פירוש רש"י. אך לפירוש החוס' יש לומר דגם אבי סובר כן והלימוד אך חלק, עיין בסוגיא. והר"מ כאן גם כן מביא

משרשי מצוה זו, כדי שזכור הנסים שבמצרים, כמו שכתוב בקרבן פסח.

ג. לעיל מצוה ה' ואילך, וכו"ו י"א שכתוב בקרבן הפסח, וראה לקמן מצוה ט"ו באורך.

אוקימתא דרנבא מלא שחטט וכו' וגם מתשנינו, כפירוש התוספות שם ה' ע"א ד"ה זמן, דגם לרנבא לריך קרא דתשנינו, ע"ש. העולה ממה שכתבנו, דכולהו מנאי ואמוראי יוכלו לטפור דהמלות

עשה היא כשב ואל מעשה, וגם מדברי הר"מ שכתב מלות עשה להשנינו קודם זמן איסורו, על כרחך לריך לומר דגם הר"מ סבירא ליה כן דעיקר המלות עשה שיהיה מושבת מלכות, על כן לריך להשנינו קודם מלות וכדי שלא יהיה חמץ אללו מלות יום י"ד, וזהו המלות עשה דתשנינו וקיים בזה המלות עשה. א"כ גם כיום טוב אם יש לו חמץ, בכל ענין שנחשב חמץ מכל מקום קיים מלות עשה, ואם הכירו חמץ אללו אינו לריך לשלם קנס, כי מכל מקום מושבת הוא, וגם אם אללו לא היו מזה הנאה בעצירה דעיקר המלות כשב, ואל מעשה כמו שביארנו לעיל. ולפי מה שכתבנו גם רש"י סבירא ליה כן, דנפקי ביטול מתשנינו, וקשיא קושיות החוס' הנ"ל הא תשנינו הוא נחלות ואו אינו יכול לנטול, ועל כרחך לריך לומר דרש"י סובר דעיקר העשה שיהיה מושבת ועומד, א"כ הביטול הוא בזמן הימור והעשה הוא כשב ואל מעשה, א"כ כיון דנחלות הוא מושבת קיים העשה.

לפי מה שביארנו, לשיטת רש"י והר"מ והרב המחבר אף אם אין לו חמץ מקיים העשה דאינו מוטלת חקיקתא דנברא, ואפילו אם מעבר

מתחילת השנה או שאין לו חמץ כלל מקיים המלות, כמו שנת ויום טוב דלא אינו עושה מלאכה מקיים עשה ולא מעשה. ולשיטת החוס' הנ"ל שהקשו הא לא מהני ביטול לאחר זמן איסורו, ולא חייבו כמו שכתבנו לעיל, על כרחך לריך לומר דסברתם דמלות זו חקיקתא דנברא היא כמו לולב וכדומה, דלריך דוקא לקיים בזמן המיוחד והיינו מלות, על כן לא נוכל ללמוד מתשנינו ביטול, דלחר זמן איסורו לא מהני לנטול, על כן כתבו טעם אחר דלא יראה לך, והיינו כשיטת הר"ן ריש פסחים ד"ה ומהו, דאפילו ע"י ביטול גרוע נעשה הפקר, וא"כ אין לו חמץ ואינו מוזהר בעשה ואינו עובר כלל, והוא ליה כמי שאין לו טעם דה' נטפות דחייבו מלות על צינתי, ולדבריהם ע"כ"פ מלות על כל איש ישראל להזמיר לו חמץ כדי לקיים מלות עשה דתשנינו, דלא אין לו, נהי דאינו עובר, מכל מקום חמץ כדי לקיים מלות עשה דתשנינו, דלא אין לו, אבל מכל מקום מלות עליו להדר אחר זה כדי לקיים מלות השנינו כקום ועשה, והכי נמי בחמץ.

לפי מה שביארנו, לשיטת רש"י והר"מ והרב המחבר אף אם אין לו חמץ מקיים העשה דאינו מוטלת חקיקתא דנברא, ואפילו אם מעבר מתחילת השנה או שאין לו חמץ כלל מקיים המלות, כמו שנת ויום טוב דלא אינו עושה מלאכה מקיים עשה ולא מעשה. ולשיטת החוס' הנ"ל שהקשו הא לא מהני ביטול לאחר זמן איסורו, ולא חייבו כמו שכתבנו לעיל, על כרחך לריך לומר דסברתם דמלות זו חקיקתא דנברא היא כמו לולב וכדומה, דלריך דוקא לקיים בזמן המיוחד והיינו מלות, על כן לא נוכל ללמוד מתשנינו ביטול, דלחר זמן איסורו לא מהני לנטול, על כן כתבו טעם אחר דלא יראה לך, והיינו כשיטת הר"ן ריש פסחים ד"ה ומהו, דאפילו ע"י ביטול גרוע נעשה הפקר, וא"כ אין לו חמץ ואינו מוזהר בעשה ואינו עובר כלל, והוא ליה כמי שאין לו טעם דה' נטפות דחייבו מלות על צינתי, ולדבריהם ע"כ"פ מלות על כל איש ישראל להזמיר לו חמץ כדי לקיים מלות עשה דתשנינו, דלא אין לו, נהי דאינו עובר, מכל מקום חמץ כדי לקיים מלות עשה דתשנינו, דלא אין לו, אבל מכל מקום מלות עליו להדר אחר זה כדי לקיים מלות השנינו כקום ועשה, והכי נמי בחמץ.

העשה נשים חייבות אף בהזמן נמרה כמו יום טוב, ועיין באחרונים וכו' חקיקת ל"ד ע"א ד"ה מעקה, בשם הר"ר יוסף מארץ ישראל, אבל אם המלות בקום ועשה יש להפקוק. אך האחרונים הפרימו דבכל ענין חייבים, ועיין בשאגת ארשה סי' פ"ג. גם נפק"מ אם המלות כשב ואל מעשה אין לריך כוונה ללאח כמו שכתבנו במלה ה' [אות כ"ט], אבל אם היא נקום ועשה לריך כוונה לדעת הסוכרים מלות לריכות כוונה.

והנה מדברי הר"מ כאן ה"א שכתב מלות עשה להשנינו חמץ וכו', ואחר זה נה"י כ"כ ומה היא השבתה זו האמורה

נמורה, אין הכוונה דהיא נקום ועשה, דכמו כן כתב בחמילת הלכות שבת, וכאן נמי הכונה לריכות מושבת. אדרבה מדכתב דהמלות עשה שישבת קודם זמן איסור אכלתו, מבוחר דהמלות כשב ואל מעשה, דאי נקום ועשה מנליה, דלמא המלות רק נחלות, זמן שקבעה המורה. וכן מבוחר בתוס' פסחים ד' ע"ב ד"ה מדאורייתא, שכתבו איך יולף ביטול מתשנינו, הא אמרין לקמן ה' ע"א אך חלק והוא נחלות, ונחלות אי אפשר לנטול דהוא לאחר זמן איסורו, ע"ש, ואי המלות כשב ואל מעשה, אם כן לא קשיא כלל, דהמורה אמרה דנחלות יהיה מושבת כבר, כפירוש רש"י לקמן בסוגיא שם ד"ה אך חלק, אלא על כרחך דסברי החוס' דהעשה הוא נקום ועשה, אם כן קבעה המורה זמן למלות ולא קודם, כמו מילה, ומדברי הר"מ שכתב קודם זמן איסור אכלתו, וגם כתב דתשנינו היינו ביטול כשיטת רש"י, וזהו קודם זמן איסורא, אם כן מוכח דסובר דהמלות היא כשב ואל מעשה, והעיקר הוא דבזמן איסור יהיה החמץ מושבת מביטול.

אך למורה נמרה שם ד' ע"ב משמע דהמלות עשה היא נקום ועשה, דמקשינן דכולי עלמא אחר מלות מנלן, אמר אבי הרי קראי כמיבי וכו', כמיבי [שמות י"ב, י"ט] שבעת ימים וכו' [שם, ט"ו] אך ביום הראשון תשנינו, הא כילד, לרבות י"ד לביעור, ופירש רש"י כיון דמיבי שבעת ימים היינו אפילו רגע חוץ שבעה, וכמיבי אך וכו' הרי שיהי נ"ו. ואם נאמר דהמלות עשה היא כשב ואל מעשה אם כן לא קשיא, דהמורה כתבה לא ימלא היינו לא מעשה, וזכום הראשון תשנינו היינו העשה שיהיה מושבת, ונאמרת לריך להשנינו קודם הלינה קלת כדי שיהא מושבת כלילה, ושייך שפיר אך ביום הראשון וכו' כיון דמקיים לעשה. על כרחך לריך לומר דסברת אבי דהיא נקום ועשה, ואם נאמר דראשון היינו יום טוב, אסור להשנינו קודם לכן, דהוא גזירת הכתוב כמו סוכה ולולב דוקא יום טוב, כן הכא נמי לריכין להשנינו דוקא ביום ראשון, א"כ סותר להפקוק שבעת ימים וכו' ונאמרת שיהא קלת, על כרחך לריך לומר הראשון היינו י"ד. אך לפירוש החוס' שם ד"ה וכמיבי, דדיוקא דאבי הוא מימורא דקרא או חמץ חלק, ע"ש, אם כן אין ראייה.

וגם לפירוש רש"י אפשר, נהי דאבי סבירא ליה כן, מכל מקום כולהו מנאי ואמוראי דילפי מנקום אחר ולא ילפי מפשטא דקרא כאבי, אפשר דפליגי על אבי בזה וסוכרים דהעשה היא כשב ואל מעשה, על כן לא מוכח מידי, כיון דמושבת קודם הלינה שפיר הוי עשה. וכן פירש רש"י לקמן ה' ע"א נדברי רבי יוסף, או אינו אלא ביום טוב חמץ לומר אך חלק ואי ביום טוב הא וכו' איתקש וכו', כמד רש"י ובלא אך חלק לא מוכח דהוא עובר יום טוב דאיכא למימר השבתה היא בין השמשות נחמילת היום, ובדואי כוונה רש"י ללא דוקא בין השמשות, דבין השמשות הוי ספיקא דאורייתא וא"כ עובר על כל יראה ואם אין היא יוכל להשבות בין השמשות, אלא כוונתו דקודם החמלת יום טוב יהיה מושבת ותחילת ליל ט"ו כבר יהיה מושבת, אם כן חו"מ דבלא אך חלק הוי אמינא דהעשה הוא ביום טוב כשב ואל מעשה, דהיינו שיהיה מושבת קודם, אם כן עשה דילפי מאך חלק ד"ד גם כן אסור וחיוב בעשה, מ"מ הוא שב ואל מעשה דיהא מושבת מחמלתו, וכן אפשר לומר לכולהו מנאי ואמוראי שם. אך לרבי עקיבא דליף דהוא ערב יום טוב דהעברה אכ מלאכה וחי אפשר ביום טוב, ודאי סובר דהוא נקום ועשה, דבלאו הכי לא מוכח, דלף דהוא ביום טוב מ"מ יכול להשנינו מערב יום טוב על ידי הנערה ובליל יום טוב הוא מושבת, ונאמרת בענין הילפתא אין הלכה כרבי עקיבא אפילו אם נאמר להלכה דאין ביעור חמץ אלא שריפה וכן פסקו הרבה פוסקים, מכל מקום רבי עקיבא אינו סובר מחוץ ביום טוב, ונאמרת קיימא לן כבית הלל [בבבא י"ב ע"א] דאמרין חמץ, ועיקר דילפינן דהיא מערב יום טוב ודאי הלכה כרנבא, דהלכתא כוותיה לגבי אבי וגם

(ז) עיין פסחים י"ב ע"ב רש"י ר"ה שלא בשעת ביעורו, ותוד"ה ביכול, וע"ע (מנחת חמר מערכת מ' בלל קל"ו).
(ח) עיין טור סי' תמ"ה.
(ט) ועיין להלן מצוה קמ"ו אות ז.

הכחלל ממה שצבנו, דבאמת הטורה קבעה זמן להמנוה, וכל היכא להטורה קבעה זמן להמנוה, זריבין דוקא לעשות המנוה לזמן שקבעה הטורה, ולפי זמנו לא קיים המנוה, ח"כ דהטורה קבעה זמן להשביט חמץ מלוח י"ד, המנוה היא דוקא בשעה זו. אך החילוק הוא, לרש"י והר"מ המנוה היא בשב ואל תעשה, ח"כ צייער קודם מכל מקום ממחיל המנוה כרגע זה שקבעה הטורה כי הוא מושגת מאלו, ולהטוח' לסי מה שהוכחו מדבריהם, מלדמו שיטת רש"י דציטול נתיק מחשימו הלא אחר זמן חיסורו אינו יכול לנטל, על כרחך סוגרים דהמנוה היא בקום ועשה ומלה המנוה אקרקפתא דגבירא

דיני המצוה, כגון שעת בייעורו מן היום מתי, ומזה היא השבתתו, ובאי זה מקום צריך לחפשו ובאי זה מקום אינו צריך, ומאימתי מוטלת המצוה עליו אם יוצא לדרך, ואם חל ארבעה

קיים מלוח הטורה, כי הזמן דוקא או צמח שקבעה טורה, על כן צריך לומר להעשה הוא רק בשב ואל תעשה, וא"כ צלחת ממחיל העשה בזמנו, והוא יכול לעשות אימת שיראה, אע"פ שאינו מקיים כמנוח ברא"ש פרק קמח לפסחים [אות י"ן] דקודם זמן אינו בכלל דתשבימו, מכל מקום כשמגיע הזמן ממילא נתקיים וזו היא המצוה בשב ואל תעשה, אבל להחוס' דציטול אינו בכלל, ח"כ יוכל לקיים העשה בקום ועשה, ח"כ מהיכי חיתי ימלא דהמנוה עשה היא בשב ואל תעשה, יותר מסתבר דהעשה הוא כמו כל העשין שנתורה, לולג ומוכה ודומיהם, עיין היטב ומנין. ולשיטת החוס' כיון דהמנוה מוכל להחקיים בקום ועשה, ח"כ אם אין לו חמץ לא קיים המנוה כלל, כי לדבריהם אין המנוה כלל בשב ואל תעשה, רק דאם אין לו לא עזר על העשה, אבל לא קיים כלל, כמו מי שאין לו ד' כנסות שלל עזר ולא קיים.

בחומו, וקודם לכן לא קיים המנוה, כמו לולג ומוכה ודומיהם שקבעה הטורה זמן להמנוה, אך מכל מקום אם נשבת קודם, נהי דלא קיים המנוה אבל אינו עובר בעשה כי אין לו חמץ, אך לא קיים מלוח עשה.

נחמין של אחרים ושל גבוי כמו שאין עובר בכל יראה כי אין עובר בעשה דתשבימו, ובקיבל עליו אחריות עובר, ושהו לכל יראה, עיין שאגת אריה [סימן ע"ח ופ"ג] בצריכות, ועיין בפתחונים מדיני ציטול י"א.

[ב] ודנה מלוח זו, אף דכתיב בפסוק ביום הראשון תשבימו ודרכו צמח' כאלו ד' ע"ג דהיינו מערב יום טוב, ח"כ אפשר המנוה עשה דוקא בערב יום טוב, אבל ביום טוב אינה מלוח כלל, אך הסכמת האחרונים, עיין נודע ביהודה ח"א קמח [פי' כ] ופינה [פי' ס' וס"א], דכל ז' ימים מזהר על העשה, וכן דעת החוס' פסחים כ"ט ע"ג ד"ה רב אשי, דכל יראה ניתק לעשה, ועיין באחרונים.

ולפי זה קשה לי להחוס', כיון דחל על אדם חיוצ מלוח בלוח היום, ח"כ מלוח עליו שיהיה לו חמץ ויבטרו בחמץ, כמו שהאדם מלוח לקנות טליח נח ד' כנסות, ח"כ היאך חיקנו ח"ל לשרוף במחילת שש, והיאך יוכלו לעקור מלוח הטורה מכל וכל משום סיג, נהי דהוא סיג דטעי אינשי בין שש טעשה משום סיג, וזה מנוח' לעקור מלוח דלורייתא מכל וכל אפילו בשב ואל תעשה משום סיג, וזה מנוח' כמה פעמים באחרונים גבי שופר דאין יכולים לעקור מלוח הטורה שלא להקוע ביום טוב משום שמא יתקן כלי שיר, ומנח' צייער זה כמה פעמים ואין מלוח רפ"ו אות י"ב], וכאן עקרו לגמרי שלל אחד יבצר חמץ קודם מלוח ואין עושים המנוה בשום פעם, ודומק לומר דפעמים מקיים המנוה נחמץ לו, זה דוחק, ואפשר לומר דוקא מלוח המנוה אין ח"ל יכולים לעקור מכל וכל כגון שופר, אבל דוגמא דלייתא דאם אינו לובש טליח נח ד' כנסות אינו חייב כלל, כי הוא גוונא אם היו מוצאין איזה סיג היו יכולים לתקן שלא יבש אדם טליח נח ד' כנסות, כי אין ח"ל יכולים לעקור מכל וכל לעבור על עשה, אבל שלא לקיים ולא לעבור אפשר יכולים לעקור משום סיג, ח"כ כאלו עקרו משום סיג קיום המנוה אבל לא לעבור על המנוה, ואפשר נתי האו גוונא יכולים, וצריך עיין במקומות שעקרו ח"ל, שוב מלאמי כפרא זו בשלי"ה נקדמה למורה שכתב ד"ה דע, מלוח נכרי חשך.

וחמין של אחרים ושל גבוי כמו שאין עובר בכל יראה כי אין עובר בעשה דתשבימו, ובקיבל עליו אחריות עובר, ושהו לכל יראה, עיין שאגת אריה [סימן ע"ח ופ"ג] בצריכות, ועיין בפתחונים מדיני ציטול י"א.

בחזקת החזק

ודנה מלוח זו, אף דכתיב בפסוק ביום הראשון תשבימו ודרכו צמח' כאלו ד' ע"ג דהיינו מערב יום טוב, ח"כ אפשר המנוה עשה דוקא בערב יום טוב, אבל ביום טוב אינה מלוח כלל, אך הסכמת האחרונים, עיין נודע ביהודה ח"א קמח [פי' כ] ופינה [פי' ס' וס"א], דכל ז' ימים מזהר על העשה, וכן דעת החוס' פסחים כ"ט ע"ג ד"ה רב אשי, דכל יראה ניתק לעשה, ועיין באחרונים.

מלוח בטהו חמץ בפסח

וצריך חוס' פסחים כ"ט ע"ג ד"ה רבי שמעון, דאף רבי שמעון דסובר דעריב פסח לפני זמנו אינו עובר בלא בלום, מכל מקום מודה רבי שמעון דחסור באכילה מן הטורה מחמת העשה דתשבימו, ואשבימו שלא כדרך

אכל חמץ

אכילה על כן עובר בעשה זה בערב פסח אף לרבי שמעון. וצ"ע נפק"מ לדין לדעת הר"מ כאלו פ"א ה"ח והרבה ראשונים דפוסקים כרבי יהודה דלפני זמנו עובר בלא ולוקין, ח"כ לשיטתם עבר על הללו ועל העשה דתשבימו ג"כ, ונפק"מ אם אכל חמץ שלא כדרך אכילה דאין לוקין בחמץ, ואף חיסור דלורייתא ליכא ככל האיסורים שנתורה, והדברים עתיקים, עיין מקור חיים סימן מ"ב ביאורים סק"ג, דדעתו גבי חמץ נהי דאין לוקין מכל מקום חיסור טורה איכא מחמת העשה דתשבימו על פי דברי החוס' הג"ל, והעשה לא נכתב בלשון אכילה ואיסור אף שלא כדרך אכילה, ע"ש, ח"כ בערב פסח ג"כ אם אכל חמץ אף שלא כדרך אכילה עזר על העשה ואסור מן הטורה, ופשוט.

ולפי מה שכתבנו לעיל בשם החוס' דעל אכילה חמץ עובר בעשה דתשבימו מלבד הללו, וכן נפסק, ואפילו שלא כדרך אכילה, ולפי זה אם אכל חמץ שאינו מזהר על תשבימו, כגון של גבוי ושל אחרים לא משכחת לה, עיין חוס' פסחים כ"ט ע"א ד"ה דין, דבאכילה לא משכחת לה שיהא של אחרים, דאפילו גזל מ"מ חייב באחריות והוה שלו לענין כל יראה, ע"ש ואלו שלא כדרך אכילה, אינו עובר לא על הללו דחמץ ולא על העשה, דאינו מזהר על השכחה. ועיין באחרונים פלפלו על הרך דאין מציאין טורה בערב פסחים.

וצריך לי לדעת הפוסקים כי כרבי שמעון דלפני זמנו אינו עובר רק בעשה, מ"מ אסור באכילה מן הטורה מחמת עשה דתשבימו, ח"כ לפי מה שכתבנו דהסכמת הרבה אחרונים דאינו עובר על חצי שיעור בכל יראה, וגם בעשה דתשבימו, ואפילו חיסור טורה ליכא, ח"כ חצי שיעור מזהר מן הטורה לאכול בערב פסח לדעת הרמב"ן [בפסח המנוה ל"ח ק"ט] ולכל הפוסקים כרבי שמעון, וגם אם היה חצי זית וקילו וחור ואכלו, דמיני כלל חיסור טורה דהנחת גבוי איכא, כמו שכתבנו לעיל בחיבורנו [מנוה ג' אות ז'].

הר"מ פ"א ממזן ומלה ה"ב דקנה חמץ לוקה מפני טעשה מעשה, הא בפסחים ז"ה ע"א נראה דכל יראה היו ניתק לעשה, וכן כתבו חוס' שם כ"ט ע"ג ד"ה רב אשי, והיאך פסק הר"מ לוקין, ולפי מה שכתבנו יחא, דכאמת לאו הניתק לעשה דאין לוקין מנוח' סוף חולין קמ"א ע"א, זה הכלל כל לאו שיש בו קום ועשה אין לוקין, וכן הוא כמה דוכתי, ח"כ אפשר לומר דוקא בלא טעשה דהעשה הוא בקום ועשה היו ניתק לעשה, כפירש"י שם דהטורה אמרה אם תעבור קיים העשה, אבל עשה שהוא בשב ואל תעשה ואינו מוטל אקרקפתא דגבירא כלל, כמו כאלו, אך שייך לומר בעמוד והשבת כיון דאינו מלוח כלל, והמנוה מוכל להתקיים אפילו ממילא אם נאכד מעלנו או על די אחר, ולא היו קום ועשה שהוא יחסיי בך, נתי האו גוונא לא היו ניתק לעשה, ולא היו דומיא דטורה דרך משל, דטורה היא מלוח, ונדלי דננוח' אם היה מעשה, ואם נכסרו דקיימו ולא קיימו, ואם לא שרף בעלנו הטורה רק אחר שרפו, ודלי לוקה כי הוא לא קיים העשה, אך שרפו בעלנו הוא קיים, כי המנוה מוטלת עליו, אבל כן דעל כרחק אין המנוה מוטלת בקום ועשה ח"כ לא שייך ניתק לעשה, והוה כמו טעשה מלאכה ביום טוב **דלא שייך לומר דהלא ניתק לעשה דשבתון**, על כן דעה הר"מ סוגיא זו דהוה לאו הניתק לעשה מחמת סוגיא דכאן דמוכה כמה פעמים דהוה שב ואל תעשה, והר"י בעל חוס' הג"ל שהפכים לסוגיא הנכרת לעיל אולי לשיטתו ד' ע"ג ד"ה מדלורייתא הג"ל דהוא קום ועשה, ח"כ שפיר הוה ליה לאו הניתק לעשה, כן נראה לענ"ד. ואינו דומה לחמורה [עיין חמורה ד' ע"ג], דמתקיים עכ"פ המעשה מגזירת הכתוב, אבל כאלו אין מלוח עליו כלל, רק דמ"מ צריך לבערו שלא יעבור, וגם אחרי זה ממילא נתקיימה המנוה עשה דהשבתה, לא שייך ניתק לעשה.

ואמעיני יותר מה שכתבנו לעיל, דכל דבר דהטורה קבעה זמן, ודלי הפשה על הזמן הזה, וקודם לא קיים העשה, ולרש"י גורה הטורה שיבטל, וצלחת לא יוכל לקיים כי אינו יכול לנטל או, ואם יבטל מקודם לא

(א) עיין שרי"ח מערכת חומ"צ סי' ה' אות כ"ב אריכות בנידון זה.
 (ב) עיין להלן מצוה י"א אות ג'
 (ג) עיין צ"ח פסחים מ"ט ע"א ר"ה הולך, וראה עוד להלן מצוה י"א אות י"א.
 (ד) עיין טור אר"ח סי' חמ"ג.